

16. Komarov B. (1929). Ukrainian State Library. Shevchenko in Odessa (NSA) for the last four years (1925-1928). Zhurnal bibliotekoznavstva ta bibliohrafi, 3, 119-120 [in Ukrainian].

17. Berman Ya. (1930). Odessa Public Library. Zhurnal bibliotekoznavstva ta bibliohrafi, 4, 105-107 [in Ukrainian].

18. Nirynska E. (1928). Cabinet of Marxism-Leninism Odessa State Public Library. Zhurnal bibliotekoznavstva ta bibliohrafi, 2, 119-122 [in Ukrainian].

УДК 025.2:351,751.5:027.5(477) «192»

О.О. Каракоз

ЦЕНзуРА ЯК ЗАСІБ ІДЕОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ (20-і рр. ХХ ст.)

На підставі вивчення нових архівних джерел та літератури виявлено вплив цензурної політики на формування фондів публічних бібліотек; ідеться про вилучення «ідейно-сумнівної» літератури з книжкових фондів, що позначалося на задоволенні інформаційних потреб користувачів; з'ясовано принципи роботи радянських цензурних інституцій, що регламентували напрями діяльності публічних бібліотек, перетворюючи їх на заклади політосвіти; показано бібліотечну цензуру як соціальне явище; відображено значення обмеження інформації, друкованого слова та національної думки.

Ключові слова: цензура, бібліотека, радянська цензура, доба тоталітаризму, «чистка» фонду, бібліотечна цензура.

Е.А. Каракоз

ЦЕНзуРА КАК СРЕДСТВО ИДЕОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ ФОНДОВ ПУБЛИЧНЫХ БИБЛИОТЕК УКРАИНЫ (20-е гг. ХХ ст.)

На основании изучения новых архивных источников и литературы выявлено влияние цензурной политики на формирование фондов публичных библиотек; говорится об изъятии «идейно-сомнительной» литературы из книжных фондов, что сказывалось на удовлетворении информационных потребностей пользователей; выяснено принципы работы советских цензурных институтов, регламентирующих направления деятельности публичных библиотек, превращая их в учреждения политпросвещения; показано библиотечную цензуру как социальное явление, отражено ее значение для ограничения информации, печатного слова и национальной мысли.

Ключевые слова: цензура, библиотека, советская цензура, сутки тоталитаризма, «чистка» фонда, библиотечная цензура.

Elena Karakoz

CENSORSHIP AS A MEANS OF IDEOLOGICAL INFLUENCE ON THE FORMATION OF FUNDS OF PUBLIC LIBRARIES IN UKRAINE (20-IES XX CENTURY)

Based on the study of new archival sources and literature revealed the influence of censorship policy on the formation of funds of public libraries, said the seizure of «ideologically questionable» literature from the book funds, which affected the information needs of users, found the principles of Soviet censorship institutions regulating the activities of public Libraries, turning them into institutions of political education, the library is shown censorship as a social phenomenon reflected its importance to limit the information printed words and national thought.

Keywords: censorship, the library, the Soviet censorship, days of totalitarianism, trimmingfund,library censorship.

У новій політичній ситуації, що утвердилася в Україні, домінуючим став процес національного державотворення, складовою частиною якого є звернення до історичної спадщини українського народу та прагнення до правдивого й об'єктивного висвітлення всіх періодів і проблем вітчизняної історії. В сучасному науковому середовищі зростає інтерес до процесу становлення тоталітарного режиму в Україні.

Серед найбільш актуальних питань є виявлення видів та форм цензури як одного із найвпливовіших засобів управління свідомістю народних мас і формування ментальності радянської людини через видавничу продукцію та певний склад бібліотечних фондів. У цьому плані фонди публічних бібліотек стали полігоном, об'єктом і певним суб'єктом радянської цензурної політики. Вивчення історії українських бібліотек доби тоталітаризму нерозривно пов'язане з дослідженням радянської цензури, що становила основу державної інформаційної політики, спрямованої на знищення значної кількості книжок та їхніх авторів. Цензура сприяла створенню «спецфондів» та «спецхранів», в яких містилась інформація, вилучена із загального, наукового та культурного обігу кількох поколінь українців, призводила до формування заідеологізованих бібліотечних фондів. Актуальність даної теми обумовлена також тим, що об'єктивне вивчення цензури як основного засобу формування фондів публічних бібліотек сприятиме якісно новому рівню знань з історії бібліотечної справи України доби тоталітаризму.

Після проголошення державної незалежності України та розпаду Союзу РСР у багатьох науковців виникло прагнення до правдивого й об'єктивного висвітлення всіх періодів і проблем вітчизняної історії. Деідеологізація історичної науки на початку 90-х рр. була зумовлена подоланням нашарувань так званого партійно-класового підходу до вивчення історичних проблем і, таким чином, сприяла відродженню новітніх підходів до демократичного висвітлення основних методів і засобів запровадження радянської цензури у бібліотечну справу, а також у окресленні недосліджених, недостатньо вивчених, сфальсифікованих аспектів проблеми, пов'язаної з радянською цензурою, обґрунтуванні пропозицій щодо

подолання прогалин в історії радянської доби. В результаті це дало могутній поштовх для вільного розвитку історичної бібліотекознавчої науки, що започаткувала новий етап і новітню історіографію проблеми. Вивчення цієї проблематики набуло нового змісту і підходів з позицій усебічності та об'єктивності. Важливим чинником поглиблення вивчення цензури публічних бібліотек став вільний доступ до архівів, які раніше були засекреченими, що дозволило ввести до наукового обігу численні документи і матеріали, які впродовж тривалого часу через ідеологічні та політичні заборони не були доступними для дослідників.

В. Ченцов розкрив основні методи та засоби запровадження цензурного нагляду за друкарнями та бібліотеками, здійснюваного органами державно-політичного управління (ДПУ) у 20-і рр. XX ст. Він також показав діяльність Головліту УРСР з вилучення так званої ідеологічно шкідливої літератури з публічних бібліотек, виявив списки, складені для масових «чисток» фондів публічних бібліотек, куди було включено навіть казку Ш. Перро «Кіт у чоботях» [11]. В. Очеретянко виявив основні історичні передумови радянської політичної цензури, під контролем якої перебували інформаційні установи СРСР, у т. ч. і публічні бібліотеки, а також дослідив процес формування радянської системи контролю за використанням літератури у публічних бібліотеках України [6].

Про запровадження цензури в бібліотечну справу України перших років радянської влади, яке відбувалося методами націоналізації, реквізиції та конфіскації приміщень бібліотек та їхніх фондів, застосування «чисток» фондів та кваліфікованих бібліотекарів, знищення бібліотек українських громадських організацій «Дитяча хата» та «Просвіта», ліквідації демократичних засад, що існували в бібліотечному будівництві доби української революції (1917-1920), йдеться в дослідженні Т. Ківшар [4]. На основі значної частини архівних джерел (партійних, цензурних, державних, громадських) із фондів державних архівних зібрань особливості реалізації цензурної політики в Україні на різних етапах її розвитку розглянуто в дослідженні О. Федотової [10]. Зокрема дослідниця приділила значну увагу розгляду основних напрямів цензурної діяльності з контролю за бібліотечною, музейною та книго-

торговельною сферою. Деякі засоби цензури, що застосовувалися в 20-30-х рр. у публічних бібліотеках України, висвітлено Н. Ашаренковою, яка дійшла висновку про негативний вплив цензури на різні напрями їхньої діяльності [1]. Процес створення державної системи цензури, спрямованої на тоталітаризацію всіх сфер суспільного життя, вивчав В. Масненко, який проаналізував методи вилучення та знищення так званої «шкідливої літератури» з публічних бібліотек, державні програми, цензурні циркуляри, спеціальні інструкції та положення органів цензури, що впливали на бібліотечну політику [5]. Праці М. Тимошика відзначаються оригінальністю думки та новітніми підходами до вивчення цензури у видавничій справі, що значною мірою впливало на діяльність публічних бібліотек [7; 8].

Історіографічний огляд засвідчив, що, незважаючи на розробки окремих аспектів запровадження радянської цензури в публічні бібліотеки, проблема, пов'язана з виявленням цензури як засобу ідеологічного впливу на формування фондів публічних бібліотек України, не була предметом спеціального дослідження.

При формуванні фондів публічних бібліотек здійснювалася сукупність певних процесів комплектування літературою, зміст якої відповідав основним положенням матеріалістичного вчення, що було покладено в основу комуністичної ідеології. У той самий час відбувались акції масового вилучення з бібліотечних фондів та знищення ідеологічно-шкідливої літератури, які, на думку цензорів, розповсюджували ідеї, спрямовані на руйнування догм, встановлених більшовицькою владою. Таким чином, цензурний контроль за публічними бібліотеками обмежував поширення серед населення інформації, що визнавалася радянськими керівними та цензурними органами небажаними або навіть шкідливими, такими, що загрожують інтересам панівної на той час комуністичної ідеології. Було сформовано систему цензурних заборон та обмежень прав громадян в отриманні потрібної інформації, яка подавалася дозовано відповідно до партійних настанов та вказівок, або взагалі заборонялася.

Утворення державної цензурної системи в умовах формування тоталітарного суспільства – Головополітосвіти, Всеукраїнського державного видавництва (Всеукрдержвидав),

Головного управління у справах літератури і видавництва (Головліту), Центрального управління у справах друку (ЦУСД), Державного політичного управління (ДПУ), сприяло розробці системи дій і заходів, спрямованих на забезпечення й обслуговування пануючої влади, на регулювання інформаційної діяльності установ соціально-культурного значення, в т. ч. і публічних бібліотек [3, 59].

Одним з основних методів запровадження цензури в публічні бібліотеки було проведення «чисток» бібліотечних фондів від так званої «ідеологічно-шкідливої» літератури, здійснюваних згідно з інструкціями та різного роду списками, укладеними та затвердженими державними органами, до яких було внесено видання, що підлягали вилученню та конфіскації з публічних бібліотек. Замість вилученої літератури фонди бібліотек комплектувалися літературою, зміст якої відповідав основним положенням матеріалістичного вчення, що було покладено в основу комуністичної ідеології.

Упродовж 20-х рр. мали місце багаторазові «чистки» книжкових фондів публічних бібліотек (1922, 1923, 1924, 1926, 1929) від релігійної та «ідейно-сумнівної» літератури, що призвело до значного їхнього збіднення [3, 67]. Цьому значною мірою сприяв циркуляр Головополітосвіти УРСР від 3 січня 1922 р., в якому йшлося не лише про необхідність активізації «чистки» фондів від «контрреволюційних» творів, але й про комплектування їх радянською суспільно-політичною літературою [3, 60]. Як засвідчують архівні джерела, до середини 1922 р. кількість вилучених видань становила біля 20 000 примірників [3, 61]. Масштаби проведення «чисток» були настільки розповсюдженими, що існувала загроза цілковитого знищення мережі публічних бібліотек, але замість вилучених творів фонди публічних бібліотек поповнювалися пропагандистською й агітаційною літературою з метою політичного виховання користувачів.

Бібліотечна цензура, спрямована головним чином на проведення різних видів «чисток» бібліотек, здійснювалася як державними, так і репресивно-каральними органами. Головліт УРСР та ЦУСД упродовж 20-х рр. співпрацювали з органами ДПУ УРСР, що здійснювало цензурний нагляд не тільки над аполітичними

організаціями, але і над діяльністю культурно-освітніх та інформаційних закладів, у т. ч. публічних бібліотек. До складу ДПУ УСРР входили губернські відділи та пункти Політичного Контролю (ПК), розповсюджені по всій Україні, зокрема вони були створені в Харкові, Києві, Одесі, Житомирі та Миколаєві [3, 62]. Органами ДПУ УСРР контролювалася діяльність як друкарень і книжкових складів, так і бібліотек. Згідно з циркулярами Політконтролю ДПУ УСРР (1923), конкретизувалися напрями діяльності цієї інституції, зокрема до її обов'язків належало здійснення контролю за кадровим складом бібліотек та за проведенням «чисток» фондів публічних бібліотек, відповідно до списків, підготовлених Головлітом та ЦУСД [3, 63]. Про масштабність проведення «чисток» засвідчує той факт, що лише впродовж 1923 р. тільки з фондів публічних бібліотек Києва органами цензури було вилучено 4 469 примірників видань [3, 66].

Посиленню бібліотечної цензури сприяла подальша діяльність Головополітосвіти УСРР як політико-ідеологічного органу контролю, зокрема підготовлена «Інструкція про перегляд книжкового складу бібліотек та вилучення контрреволюційної та антихудожньої літератури» (1923), згідно з якою вилучалися твори, зміст яких нібито перешкоджав утвердженню більшовицького режиму. До заборонених увійшли передусім праці зарубіжних філософів Декарта, Канта, Маха, Платона, Спенсера, Шопенгауера, В. Соловйова, вчення яких суперечило матеріалістичним ідеям, покладеним в основу ідеології радянської влади, а також класиків російської літератури, зокрема так звані «релігійно-моральні оповідання» Л. Толстого, «архіскверного» (на думку Леніна) Ф. Достоєвського, І. Тургенєва, І. Гончарова [3, 67]. Вилученню підлягали праці психологів А. Введенського, Д. Гардинга та інших, а також Євангеліє, Коран, релігійна література. Ретельній «чистці» підлягали фонди дитячої літератури. Під заборону потрапили твори М. Лескова, Л. Андрєєва, І. Буніна, Е. Гофмана, А. Конан Дойля. Список свідчив про посилення цензурного нагляду за поширенням інформації публічними бібліотеками, оскільки вилучались із широкого вжитку не лише окремі твори окремих авторів, але забороні підлягали окремі наукові

та культурологічні напрями, духовна література [3, 68].

Згідно з розпорядженням Наркомосу УСРР, в округах створювалися спеціальні комісії, до складу яких входили співробітники ДПУ, Головліту УСРР та окрполітосвіти, які здійснювали «чистку» фондів публічних бібліотек, відповідно до списків, укладених Головополітосвітою УСРР. За наслідками «чисток» 1923 р. у Волинській губернії було вилучено 6 936 видань з публічних бібліотек, в т. ч. у Кам'янецькому окрузі 1 099 книг, Гайсинському – 3 558, Тульчинському – 1 182, Могильовському – 772; Проскурівському – 325. Аналогічні втрати спостерігалися і в інших регіонах, зокрема в Одеській губернії за цей же період було вилучено майже 8 тис. примірників так званих ідеологічно шкідливих видань. До кінця року конфісковано ще 1 281 назву й 2 524 примірники «шкідливих книжок». Подільське губернське управління у справах друку звітувало про те, що 1923 р. у Вінниці було вилучено: 3% – анархістської; 8% – есероменшовицької; 45% – релігійної; 20% – навчальної; 7% – художньої; 6% – дитячої літератури. Уповноважений ЦУСД по губернії Донбасу Мартинов у жовтні 1923 р. доповідав: «Вилучено до тисячі пудів різної літератури, яка сконцентрована у губуправлінні, де буде розглянута й утилізована згідно з інструкцією». На тотальний характер чистки вказує той факт, що з невеликої книгозбірні Дебальцевського культурно-просвітницького товариства, яка нараховувала 15 тис. примірників, уповноважений Політконтролю Донецького ДПУ Безілій вилучив 2 013 примірників [3, 70].

ЦУСД зобов'язало свої губернські відділи укладати та надсилати для затвердження списки для вилучення літератури з публічних бібліотек відповідно до «Інструкції з вилучення шкідливої літератури з книжкових магазинів, бібліотек, читалень». За списками, укладеними в Чернігівській губернії 1924 р., тільки у публічних бібліотеках краю було вилучено близько 9 тис. примірників, серед яких знаходилися твори В. Леніна, А. Чехова та Ж. -Б. Мольєра [14, 40]. Долучення губернських відділів ЦУСД до складання списків для «чисток» свідчило про неконтрольований процес знищення фондів публічних бібліо-

тек. Бібліотекарі виправдовувалися: «Така була установка – краще переочиститися, ніж недоочиститися». Як зазначає А.В. Блюм, вилучення творів здійснювалося малоосвіченими чиновниками під наглядом цензорів, саме тому відбувалися подібні казуси [2, 70].

Головним ідейним керівником запровадження цензури в публічні бібліотеки України була комуністична партія, піднесена до рангу державної структури, у тісному співробітництві з репресивно-каральними органами. Чисельні партійні постанови щодо ідеологічної спрямованості діяльності публічних бібліотек спонукали до подальшого посилення бібліотечної цензури. На це була спрямована Інструкція НКО УСРР «Про порядок перегляду літератури на предмет її ідеологічного спрямування та вилучення шкідливої літератури з книгозбірень і читалень, книгарень та кіосків, ринку» (1926), згідно з якою вилученню підлягала «література, що проводить релігійну пропаганду; шовіністична, що під'юджує націю на націю; кадетська, есерівська, меншовистська, анархістська; що захищала окультизм, спиритизм, теологію, а також твори з хіромантії, магії, сонники та інші, як, наприклад, оповідання про з'явлення святих, та про існування світу духів; популярна, економічна література, яка за своїм змістом суперечить завданням соціалістичного будівництва в СРСР, документи антисемітського характеру, а також застарілі юридичні довідники» [3, 75]. Нечіткість критеріїв, за якими здійснювалася чергова «чистка» фондів, дозволяла вилучати майже весь їхній масив, тому тільки впродовж 1925-1926 рр. з 586 бібліотек було вилучено понад 77 тис. примірників, частина яких надійшла до «спецхранів», створених переважно у наукових бібліотеках» [13, 77].

Наприкінці 20-х рр. було сформовано розгалужену мережу державних установ, що здійснювали політичну цензуру бібліотечної діяльності. Головними складовими в ній були відділи Наркомосу УРСР, передусім Головліт та Головополітосвіта. Утвердження монополізму на ідеологію та культуру вимагало також перебудови бібліотечної діяльності, чому сприяла Постанова ЦК ВКП(б) «Про покращення бібліотечної роботи» (1929), в якій йшлося про необхідність упродовж 1929-1930 рр. очистити бібліотечні фонди «від

ідеологічно шкідливої, застарілої, що не відповідає даному типу бібліотеки літератури». Цим документом визначалися напрями бібліотечної цензури публічних бібліотек. До «ідеологічно шкідливої» літератури були віднесені твори колишніх керівників жовтневого перевороту, яких перетворили на «ворогів народу». Налякані чисельними циркулярами і наказами бібліотекарі, застосовуючи «самоцензуру», вилучали навіть твори діючих політиків І. Сталіна, Л. Кагановича, В. Молотова, В. Луначарського [15, 45].

Вилучені з фондів бібліотек книги знищувалися фізично або потрапляли до спецхранів наукових бібліотек та спецфонду Книжкової палати, де знаходилися «ворожі» та «ідейно-шкідливі» видання.

Створенню спецфондів сприяв лист від 1923 р. Центрального управління в справах друку УСРР до місцевої губуправи, в якому повідомлялося, що «шкідлива література, яка має історичну чи науково-дослідну цінність, відбирається із загальної вилученої маси та здається до центральної бібліотеки, де вона зберігається в особливих шафах для потреб науково-дослідної роботи». Крім того, читацькі формуляри спецфондів слугували орієнтиром для органів Держбезпеки «при розробці» окремих «антирадянськи спрямованих учених». Отже, формуляри спецхранів слугували матеріалом для звинувачення вчених у контрреволюційній діяльності [12, 50].

Під час масових «чисток» бібліотечних фондів вилучався самотній пласт української літератури, а також наукової думки, довідкові видання, що вийшли в період національного відродження 1917-1923-х рр. в Україні, оскільки за цими авторами стояв кращий набуток нової української літератури, створений ними за короткий період українського відродження. Це був справжній погром культури, який збіднював зміст культурного життя та культурного будівництва в республіці, послаблював інтелектуальну базу і джерела розвитку як вітчизняної, так і світової літератури. Запровадження різних видів цензури в публічні бібліотеки України у 20-х рр. ХХ ст. призвело до знищення майже половини їхнього фонду, переважно релігійної та української книги періоду українського відродження. Створення «спецфондів» та «спецхранів» призвело до

вилучення для кількох поколінь українців із наукового та культурного обігу значного пласту української та світової культури. Утворення інформаційного вакууму, або забезпечення користувачів винятково ідеологічно витриманими виданнями, засвідчило ідеологічне та психологічне насилля, сприяло деформації суспільної свідомості та привело до перепрофілювання і руйнування бібліотек як культурно-освітніх осередків.

Використана література

1. Ашаренкова Н.Г. Вплив цензури на діяльність публічних бібліотек України (20-30-х рр. XX ст.) / Н.Г. Ашаренкова // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика : зб. наук. статей. – К., 2001. – Вип. 5. – С. 93-101.
2. Блюм А.В. Советская цензура в эпоху тотального террора. 1929-1953 / А.В. Блюм. – СПб., 2000. – 250 с.
3. Каракоз О. Цензура в публічних бібліотеках України 1917-1939 рр. : монографія / О. Каракоз. – К. : Видавництво Ліра-К, 2015. – 180 с.
4. Ківшар Т.І. Український книжковий рух як історичне явище (1917-1923 рр.). / Т.І. Ківшар. – К. : Логос, 1996. – 344 с.
5. Масненко В. Цензура в підрадянській Україні 20-х років: система, інституції, репресивна політика / В. Масненко // Сучасність. – 1997. – № 6. – С. 81-90.
6. Очеретянко В.І. Загартовані книги. Встановлення партійно – державного контролю над виданням, розповсюдженням та використанням літератури в Україні у 20-30-і роки / В. Очеретянко // З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КДБ : наук. публіцист. журн. – 1999. – № 1-2. – С. 129-141.
7. Тимошик М. Видавнича справа в Україні за радянської доби (1920-1990): ідеологічний та творчий аспекти / М. Тимошик // Вісник Книжкової палати. 2003. – № 9. – С. 32-35.
8. Тимошик М. Видавнича справа в Україні за радянської доби (1920-1990): орг. Аспект / М. Тимошик // Вісник Книжкової палати, 2004. – № 2. – С.40-45.
9. Федотова О. Книга як об'єкт цензурної політики / О. Федотова // Вісник Книжкової палати. – 2003. – № 6. – С. 30-36.
10. Федотова О.О. Політична цензура друкованих видань в УСРР-УРСР (1917-1990 рр.) : монографія. – К. : Парламентське вид-во. – К., 2009. – 352 с.
11. Ченцов В. Табу на думку, заборона – на слово / В. Ченцов // З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КДБ. – 1993. – № 1. – С. 128-139.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) – Ф. 166. – Оп.1. – Спр. 964. – Арк. 113.
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр.1490. – Арк.103.
14. Там само. – Спр. 1889. – Арк. 60.
15. Там само. – Спр. 6646. – Арк. 77.

References

1. Asharenkova N.H. (2001) The impact of censorship on the activities of public libraries in Ukraine (20 – 30 – ies XX cent). *Ukraine XX st.: kultura, ideolohiia, polityka*. (Issue 5), (pp. 93– 101). Kyiv [in Ukrainian].
2. Blium A.V. (2000). *Soviet censorship in the era of total terror. 1929 – 1953*. SPb [in Russian].
3. Karakoz O. (2015). *Censorship in public libraries in .: 1917-1939 in Ukraine*-Kyiv: PublishersLira [in Ukrainian].
4. Kivshar T.I. (1996). *Ukrainian literary movement as a historical phenomenon (1917 – 1923 rr.)*. Kyiv : Lohos [in Ukrainian].
5. Masnenko V. (1997). *Censorship in Soviet Ukraine in 20 years: system, institution repressive policies*. *Suchasnist*, 6, 81 – 90 [in Ukrainian].
6. Ocheretianko V.I. (1999) *Hardened book. Installing the party – state control over the publication, distribution and use of literature in Ukraine in 20-30 years. From the archive VUChK, HPU, NKVD, KDB* :Scientific journalistic magazine (Vol.1–2) (pp. 129 – 141) [in Ukrainian].
7. Tymoshyk M. (2003). *Publishing in Ukraine during the Soviet era (1920-1990): the ideological and creative aspects*. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 9, 32-35 [in Ukrainian].
8. Tymoshyk M. (2004). *Publishing in Ukraine during the Soviet era (1920-1990): the ideological and creative aspects*. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 2, 40-45 [in Ukrainian].
9. Fedotova O. (2003). *The book as an object of censorship policy*. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 6, 30-36 [in Ukrainian].

10. Fedotova O. O. (2009). Political censorship of publications in the USSR, the Ukrainian SSR (1917-1990). Kyiv : Parlamentske vyd-vo [in Ukrainian].
11. Chentsov.V. (1993 Taboo according ban - the word. From the archive VUChK, HPU, NKVD, KDB (Vol. 1), (pp.128 – 139) [in Ukrainian].
12. Central State Archives of higher authorities and government of Ukraine (Ukraine CSAHA) – F. 166. – Op.1. – Spr. 964. – Ark. 113 [in Ukrainian].
13. Central State Archives of higher authorities and government of Ukraine (Ukraine CSAHA) – F. 1. – Op. 20. – Spr.1490.-Ark.103 [in Ukrainian].
14. Central State Archives of higher authorities and government of Ukraine (Ukraine CSAHA) – F. 1. – Op. 20. – Spr.1889.-Ark 60 [in Ukrainian].
15. Central State Archives of higher authorities and government of Ukraine (Ukraine CSAHA) – F. 1. – Op. 20. – Spr.6646.-Ark 77 [in Ukrainian].

УДК 027.54-057.341(100):930

В.М. Удовик

ПРЕЗИДЕНТСЬКІ БІБЛІОТЕКИ ЯК СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ДОКУМЕНТАЛЬНІ ФОНДИ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

У статті розкриваються питання історіографії президентських бібліотек, які функціонують у країнах з президентською та напівпрезидентською формою правління. Приділено увагу науковим роботам, що вивчають розвиток і перспективи спеціалізованих документальних фондів з президентської тематики в Азербайджані, Білорусі, Росії, США та Україні.

Ключові слова: президентська бібліотека, історіографія, документальний фонд.

В.Н. Удовик

ПРЕЗИДЕНТСКИЕ БИБЛИОТЕКИ КАК СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫЕ ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ФОНДЫ: ИСТОРИОГРАФИЯ ВОПРОСА

В статье раскрываются вопросы историографии президентских библиотек, которые функционируют в странах с президентской и полупрезидентской формой правления. Уделено внимание научным работам, изучающих развитие и перспективы специализированных документальных фондов с президентской тематики в Азербайджане, Белорусии, России, США и Украине.

Ключевые слова: президентская библиотека, историография, документальный фонд.

В.М. Udovyk

PRESIDENTIAL LIBRARY AS SPECIALIZED DOCUMENTARY FOND: HISTORIOGRAPHY ISSUE

The article investigates the issues of historiography presidential libraries that operate in countries by presidential system. The author has devoted attention to scientific works studying the development and prospects of specialized documentary fonds by a presidential theme in Azerbaijan, Belarus, Russia, USA and Ukraine.

Keywords: presidential library, historiography, documentary fonds.